

Skatepark i Uppsala

- Form och förankring

Oskar Rendel

Kandidatarbete vid institutionen för stad och land i Uppsala, LA- avdelningen

EX0529 Kandidatarbete i landskapsarkitektur, 2010, 15hp på landskapsarkitektprogrammet

© Oskar Rendel

Titel: Skatepark i Uppsala - form och förankring

Nyckelord: Skateboard, BMX, inlines, aktivitet, skatepark.

Handledare: Erik Käll, Ekote form & landskapsbyrå kb

Examinator: Ylva Dahlman, institutionen för stad och land

Online publication of this work:

<http://epsilon.slu.se/>

INTRODUKTION

Bakgrund

Runt om i världen byggs allt fler platser specifikt utformade för skateboard-, BMX- och inlinesåkning. Sverige är inget undantag, på senare år har det poppat upp dylika faciliteter i större och mindre orter runt om i landet, till exempel Malmö, Falkenberg, Linköping, Avesta och Stockholm. Fenomenet är dock inte nytt, under 1970-talet konstruerades ett stort antal anläggningar främst i USA och då med skateboardåkarna som främsta målgrupp (Borden 2001:174 f). Mycket vatten har runnit under broarna sen dess, skateboardens popularitet har gått upp och ned och de tidiga skateparkerna är i stort sett borta. Skateboardåkning har ofta avfärdats som en fluga, nu är läget ett annat, den amerikanska branschorganisationen för sportindustrin, SGMA, beräknade 2004 att skateboardåkning är den tredje mest populära "idrotten" bland USA:s ungdomar. Det finns fler professionella åkare än någonsin, både i USA och Europa och den svenska "skateboardscenen" är mycket dynamisk. Fenomenet är här för att stanna enligt Alexander Edqvist¹, med speciell koll på läget i egenskap av näringsidkare på nätbutiken junkyard.se. Under senare tid har också inlines och BMX-cykling fått ett uppsving och dessa ses sida vid sida med skateboardåkarna i parkerna.

"Det senaste åren har det ökat explosionsartat med betongparker runt om i Sverige och det har inte enbart att göra med att själva aktiviteten skateboard blir större utan det har även att göra med att alla inom kommunerna börjar få upp ögonen för sporter som inte behöver någon direkt tränare s.k. impulssporter. Det börjar dyka upp lika naturligt som basketplaner, landbandyplaner etc. och det tycker jag är grymt att se då det dels är ett lätt sätt för folk som inte har så mycket pengar att röra på sig då de inte behöver lösa dyra medlemskap samt att det är lätt att bara sticka ner till parken och åka några timmar så länge man känner för det."

(Edqvist, 2010)

Kanske var det i dessa banor Uppsalas politiker tänkte när de efter en studieresa till Norrköpings nya park beslutade att avsätta 5 miljoner kronor för att bygga en liknande anläggning (Fritids- och naturvårdsnämnden, 2009). Uppsala actionsportförening hade enligt dess tidigare ordförande Martin Andér² runt 1000 medlemmar under 2003. Då drev de en inomhuslokal för dessa aktiviteter, och det var obligatoriskt att vara med i föreningen för att nyttja den. Numera finns ingen sådan och incitament för att förnya medlemskapet har således inte funnits. Föreningen består i nuläget endast av en styrelse, antalet utövare är emellertid troligtvis fortsatt högt, och det är deras intressen kommunen nu har för avsikt att hörsamma.

Uppgiften att designa en park för dessa ändamål är ingen uppgift en landskapsarkitekt utan vidare kan lyckas med. Enligt Thompson (1998) krävs antingen en gedigen erfarenhet av aktiviteten i sig eller ett mycket nära samarbete med de lokala utövarna, på gränsen till att de dikterar formgivningen.

¹ Alexander Edqvist, junkyard.se, e-postkontakt, 21 april 2010.

² Martin Andér, f.d. ordförande Uppsala actionsportförening, muntlig källa, 25 april 2010.

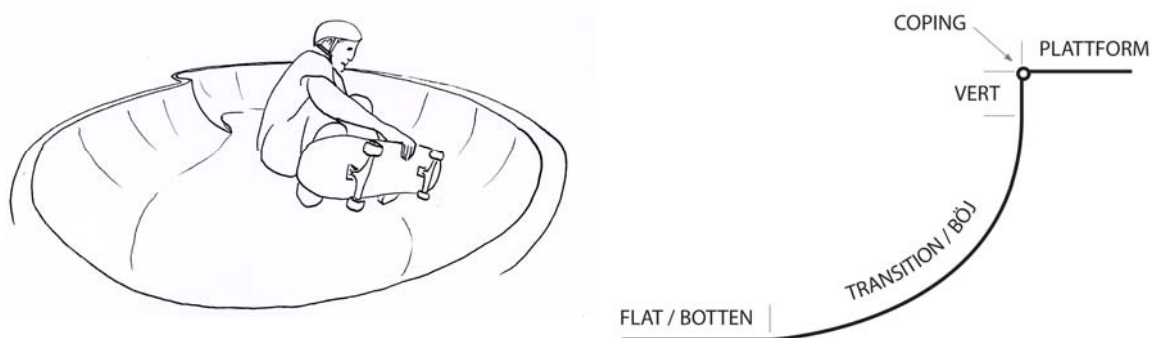
Syfte

Som ordförande i Uppsala Actionspotrförening och skateboardåkare sedan snart 20 år har jag ett starkt intresse i att anläggningen blir bra och att alla stadens nuvarande och framtida utövare skall uppskatta den. Kommunen kontaktade föreningen för att vara dem till hjälp, detta arbete kan ses som en förstudie inför projektet, en inventering av de önskemål som finns inom skate-, BMX- och inlines-kretsar som kommer att tjäna som ett underlag inför den fortsatta planeringen av parken.

Jag kommer utöver detta att beskriva gestaltningsmetoder vilka kan användas i en park av denna typ och beskriva hänsynstaganden till de som inte använder parken för dess huvudsakliga syfte.

Begreppsprecisering

För att förstå till exempel en skateboardåkare när denne talar om de objekt som används att åka på, är det nödvändigt att sätta sig in i ett antal begrepp. Dessa är utslutande av amerikanskt ursprung och således på engelska. Nedan följer ett antal termer, vissa av dessa har jag för tydlighetens skull valt att illustrera med bilder.

Kidneypool, principskiss av böj med termer till höger.

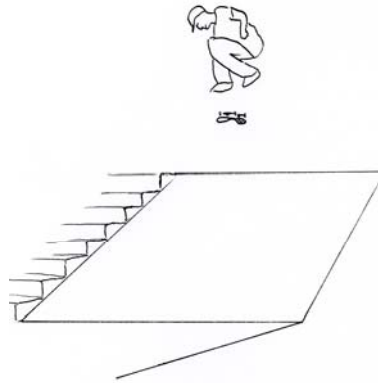
Transitions kan lättast översättas till böjar, ovan illustrerad i en så kallad **bowl**, vilken kan vara mer eller mindre sluten. Skateboardpionjärer i Kalifornien under 1960- och 70-talet började åka i tomma swimmingpools (Borden, 2001), dessa var ofta njurformade, så kallade **kidneypools**. Där böjen slutar tar väggen vid, och kallas i detta sammanhang för **vert**, vertikal. Bowls kan vara av olika höjd och radie, med eller utan vert, dessa faktorer påverkar möjligheterna och svårighetsgraden. **Coping** är den övre kanten, där böjen/verten slutar, är av betong eller metall. **Quarterpipe** är termen för endast en böj medan två motstående utgör en **miniramp** som saknar vert och är lägre, högst 2 meter, jämfört med en **vertramp** som kan vara uppåt 4,5 meter hög.

Under 80-talet flyttade skateboardåkning ut på gatan, det berodde dels på en nedgång i dess popularitet vilket ledde till att många av de (främst i Nordamerika) på 70-talet uppförda parkerna demolerades, men även på förfinad utrustning och nya manövrar. Ett av de mest centrala kännetecknen för skateboard är dess förmåga att anpassa sig och exploatera en given terräng för annat än dess tänkta funktion (Borden, 2001:33 & 176). Så kallad **flat-skating**, åkning på platt

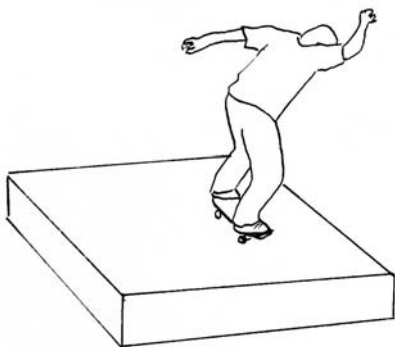
underlag är den mest grundläggande formen och har alltid varit. Gatorna erbjuder dock mycket mer än så, här följer ett antal på gatan vanliga arkitektoniska element nedskalade till sin mest grundläggande form, vilka är av intresse ur en skateboard-, BMX- eller inlineåkares perspektiv, och namn på dessa ur deras vokabulär.

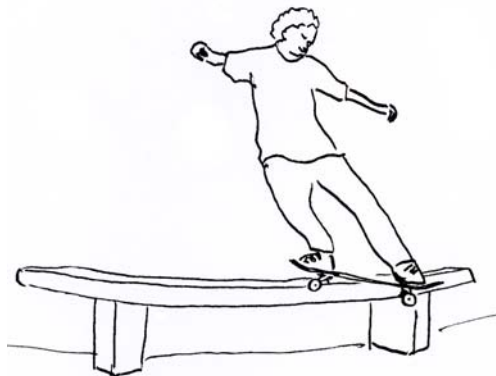
*Flatrail, räckan av alla slag.
Ledstänger nedför trappor kallas
logiskt nog handrails.*

Bank. Hårdgjorda slänter.

Manualpad..Refuger med mera.

*Curb/Ledge. Stödmurar, trappsteg,
bänkar med mera. En hård kant helt
enkelt.*

Med **streetspot** avses naturlig åkbar terräng i staden, i motsats till byggt skateparkelement. I verkligheten finns dessa element i alla tänkbara kombinationer, ett par banks ställda i 90 graders vinkel mot varandra kallas exempelvis en **hip**, fyra banks tillsammans bildar en **pyramid**. Dessa kombinationer ger helt andra möjligheter än en ensam bank, och de olika kompositionerna ger platsen sin särprägel. Många åkare identifierar sig antingen som **street** eller ramp/böj-åkare, inom skateboard har street dominerat de senaste 20 åren.

John Magnusson³, skateboardåkare sedan länge och skateparkdesigner anser att skillnaden främst ligger i att streetåkning grundar sig i tekniska manövrar medan böjåkningens fundament är hastighet och att ”pumpa” fart i böjen istället för att **pusha**, ta fart med foten. Detta påstående går att överföra till BMX-cykling och inlinesåkning.

Jag kommer trots att det inte bara är skateboardåkare som använder dessa anläggningar referera till dem som **skateparker**, detta för lättfattlighetens skull. **BMX** (Bicycle motocross) är en mindre cykel med vilken cyklisten kan hoppa och utföra diverse ”tricks” med. En **longboard** kan sägas vara en förlängd skateboard som oftast har större och mjukare hjul. De är stabilare och rullar lättare men är samtidigt mycket mer otymplig än en skateboard vilket gör att den inte lämpar sig för ”tricks” utan är mer en surfingbräda för gatan.

METOD

Inventering

Med hjälp av en enkätundersökning på Uppsala actionsportförenings (www.uppsalaactionsport.se) hemsida ville jag undersöka vilka önskemål Uppsalas skateboard-, BMX- och inlinesburna ungdomar har när det kommer till utformning av en skatepark. Jag annonserade för undersökningen med affischer på den lokala skatebutiken och vid rampen vid Kungsängsbron, båda platser där många ur denna grupp uppehåller sig. Med hjälp av det sociala mediet Facebook där uppsalaskateare har grupper, annonseras för enkäten med länkar. Jag valde enkätform för att så många som möjligt skulle ha möjlighet att uttrycka sig, och för att de i lugn och ro och utan att påverkas av en intervjuare besvara frågorna (Ejlertsson 1996: 10 f).

Dessa frågor ingick i enkäten, och varför de ställdes:

- 1) **Kön** – Dessa aktiviteter är traditionellt mansdominerade men fler och fler tjejer söker sig till skate/BMX/inlines. Hur många finns det i Uppsala och kan man urskilja skillnader i önskemål könen emellan?
- 2) **Ålder** – Intressant att veta hur preferenser varierar i åldersspektrumet.
- 3) **Aktivitet** – valmöjligheter: skateboard | BMX | Inlines | Annat. Hur skiljer sig preferenserna och hur många finns inom varje grupp?
- 4) **Hur länge har du åkt?** Hur skiljer sig önskemålen mellan nybörjare och mer erfarna åkare?
- 5) **Vilken typ av åkare definierar du dig främst som?** Valmöjligheter: Street | Minibowl/bøj | Vert/vertbowl | Allround | Annat.

³ John Magnusson, formgivare/ byggare av skateparker med det egna företaget Pivottech, muntlig källa, 14 april 2010.

6) Vad anser du är viktigast i en park? Valmöjligheter: Flow/lines – slippa pusha i ett sammanhängande "landskap" | Ideala streetspots – "plaza" | "Klassisk" streetpark med pyramider etc. | Variation, blandning | Annat

7) Vilken del i en park tror du att du skulle använda mest? Valmöjligheter: Lättåkt och enkel | Utmanande | Både och

Dessa frågor ger en fingervisning om vad de tillfrågade efterfrågar i en skatepark. Jag har i samarbete med tacky.se, en av de populärare hemsidorna för svenska skateboardåkare även ställt den enklare frågan: Vad gillar du att åka mest? Där var svarsalternativen Bøj | Street | Båda är lika kul, denna fråga kan ses som en variant av fråga 5), men med en större och mer nationell svarandegrupp.

8) Har du åkt i andra utomhusparker? Vilka och vad tyckte du var bra respektive dåligt med dessa?

9) Beskriv din drömpark!

10) Vad skulle du gärna vilja se att det fanns i närheten av en betongpark?

Ger svararen att i fritext ytterligare precisera sina önskemål.

Svaranden fick även svara på vad de tycker om att ha publik och om de fått positiva och/eller negativa reaktioner av utomstående när de åkt, och vad de tror dessa reaktioner kommer av. Svaren på dessa frågor var tänkt att ge en vägledning i hur ytorna runtomkring en skatepark kan utformas. Till sist fanns möjlighet att lämna namn och kontaktinformation om intresse fanns av att delta som referensgrupp i den framtida planeringen av skateparken.

Jag har haft möten med personer som kan kallas experter inom det här området, både som åkare med mångårig erfarenhet och då de varit med i ett antal skateparksprojekt runtom i Sverige. Martin Karlsson⁴ har utformat skateytan i Humlegården, Stockholm och John Magnusson från företaget Pivotech som har ritat och byggt ett antal skateparker runtom i Sverige. Genom dessa samtal har jag fått ta del av deras erfarenheter och vilka aspekter de tycker är viktiga att tänka på. Jag har även haft kontakt med Ida Östensson⁵ och fått ta del av det digra material och hennes erfarenheter från projektledarjobbet med Umeå skatepark.

Vidare har jag sökt i relevanta litteraturkällor som kan vara till hjälp, jag har utgått från Jan Gehls teorier men även läst mer ämnesspecifik litteratur rörande skateboard tillsammans med landskapsarkitektur. Utöver detta har jag besökt ett antal anläggningar vilka skiljer sig mycket åt, Humlegården och Björns trädgård i Stockholm samt Stapelbäddsparken i Malmö, för att se vad de har för kvaliteter både för åkaren, besökare eller passerande med annat syfte.

⁴ Martin Karlsson, företagare och skribent i skatebranschen, muntlig källa, 29 april 2010.

⁵ Ida Östensson, f.d. projektledare Umeå skatepark, erfarenhet från flera organisationer och projekt. e-postkontakt, 5 maj 2010.

RESULTAT

Inventering/Enkät

Totalt har 74 svar kommit in på enkäten (100512), antalet åkare i Uppsala är dock som nämnts troligtvis långt fler. De flesta svaranden, 66 stycken, är killar. Könsfördelningen inom dessa subkulturer är tyvärr väldigt sned. Ida Östensson är aktiv inom You Skate Girl, en förening med syftet att öka antalet aktiva tjejer inom skatekulturen och utjämna dagens ojämna könsfördelning. Hon menar att med tillgängligheten kommer antalet aktiva tjejer öka.

I Umeå så har man fått lov att ta sig till nån lokal långt borta från stan i ett industriområde, öppna dörren till en okänd plats, full med killar, ingen översyn vad man ger sig in på. Skateparken kommer vara tvärt om. Här kommer tjejerna sitta och titta på, gå förbi, prova rulla och kanske tillslut börja åka då de inser hur kul det ser ut!

(Östensson, 2010)

Vad gäller önskemål finns det inte några skillnader mellan tjejer och killar, tjejerna verkar dock i större utsträckning vara mer avigt inställda till publik. En tjej uttrycker sig så här: ”Jag bryr mig inte så mycket... men många av mina tjejkompisar vågar knappt stå på brädan om folk ser på”. Liknande svar förekommer förstås bland killar, vad man tydligt kan urskilja är dock att äldre svarande har mindre emot publik än yngre, man kan ju misstänka att det i själva verket handlar om att ålder ofta ger en viss självkänsla. En kille som passerat 30-årsstrecket tycker att det är bra att folk får se att det faktiskt finns lite äldre som fortfarande rullar, en annan äldre åkare har fått positiva reaktioner just för att han är ”äldre” och åker.

När det kommer till åldrarna är ingen som svarat under 10 år och endast en över 40, den största gruppen, 21 stycken, är mellan 15 och 18 år. Generellt kan man säga att ju äldre svarande desto längre svar, alla utom en som uppger sig vara mellan 30 och 40 år har också åkt minst 20 år. Dessa kan sägas vara väldigt erfarna, och har således fler synpunkter.

Så här såg resultaten ut gällande vilken aktivitet de svarande ägnade sig åt:
Skateboard – 58, BMX – 8, BMX och skateboard – 3, longboard – 2,
mountainbike – 1, inlines – 2.

Det finns en motsättning mellan dessa olika grupper som är viktig att ta hänsyn till. Många skateboardåkare anser exempelvis att BMX-åkarna på grund av sin storlek är i vägen och skulle det ske en kollision är det troligtvis cyklisten som går mest helskinnad därifrån. Denna motsättning går att lösa på olika sätt. I Stapelbäddsparken i Malmö är exempelvis cyklisterna bannlysta, enligt John Magnusson är anledningen där främst att cyklisterna ofta använder så kallade ”pegs”, metallrör som sticker ut åt båda håll från hjulens nav. Dessa kan orsaka skador i betongkonstruktionen som till slut går sönder. Han berättar vidare att det i Malmö inte finns speciellt många cyklisterna och att det är skateboardåkarna som hela tiden varit drivande i Stapelbäddsprojektet, varför de inte blivit inkluderade. Det händer dock att det cyklas BMX under nätterna. I Umeås skateparksprojekt var kravet från kommunen att ingen grupp skulle exkluderas. Lösningen där var att BMX-åkarna fick som krav på sig att de bara fick använda pegs utav plast.

Precis som i Uppsala utgjorde skateboardåkarna i Umeå majoriteten. Enligt Ida Östensson blev därför utgångspunkten där att parkens utformning skulle utgå från skateboardåkarnas önskemål och anpassas till BMX-åkarna så länge inte ”skatebarheten” blev lidande.

Vilka skillnader finns då dessa grupper emellan? Den största aspekten vad gäller rampernas utformning är att BMX-åkaren generellt sett har större glädje av större och brantare hinder än skateboardåkaren. BMX-åkare tenderar också att efterfråga mera böjar. En slående skillnad dessa grupper emellan är att medan skateboardåkaren ofta har synpunkter på att det är för mycket böjar i de parker de besökt, tycker BMX-åkaren att det varit för få! Självklart finns det undantag men statistiken är tydlig, över hälften av svarande identifierar sig främst som street-åkare, alla utom en av dessa är skateboardåkare. Resultatet stämmer ganska väl överens med tacky.se, av 285 svar är 145 mest förtjusta i streetåkning, 48 säger böj och 103 svarar att de tycker båda är lika kul.

Generellt går det alltså att säga att merparten av Uppsalas skateboardåkare precis som de runt om i Sverige är streetåkare och efterfrågar en skatepark av denna typ, medan BMX-åkarna alltså helst vill ha en park med mycket bowler. Många av skateboardåkarna anser sig emellertid vara allround och på frågan om vad som är viktigast i en skatepark är alternativet ”ideala streetspots - plaza” inte överrepresenterat. Trots att de flesta skateboardåkare alltså främst gillar ”street” är det någon form av variation som efterfrågas.

Samtal och studiebesök

Hur ser då experterna på saken? John Magnusson är själv en rutinerad åkare och driver företaget Pivottech som ägnar sig exklusivt åt att rita skateparker. Han är även aktiv i föreningen Bryggeriet som står för underhållet av Stapelbäddsparken och driver en inomhuslokal i Malmö. Han nämner att många skateparker lider av att designern har försökt klämma in allt på samma yta, vilket ofta ger parken en grytform där det inte blir möjligt att endast åka på ett objekt. Istället är hans lösning att skilja street och bowldelarna åt, parken blir på så vis mer tidlös och åkningen i sin tur mer nedkokad till sin grundform. Det är viktigt att det inte blir för svåråkt, genom att hålla nere höjder, men med ett par utmaningar kommer parken fungera även på lång sikt och kommer troligtvis att innehålla något som tilltalar alla, även de som en gång slutat åka men vill börja igen.

Stapelbäddsparken i Malmö är med sina 2000 kvadratmeter Sveriges största skatepark. Den är mycket välbesökt när vädret tillåter och flera stora internationella tävlingar har arrangerats här. Den kan sägas bestå av tre delar, en bowldel, en streetdel och en stor flatyta. På flaten står allehanda lösa ”streetobjekt” i trä. Bowldelens böjar är huvudsakligen förhållandevis höga och på ett eller annat sätt förenade i varandra. För en åkare med viss färdighet är det en utformning som ger otroliga möjligheter men för nybörjaren blir det svårare. Vad som skulle behövts är en lägre bowl lite avsides att öva i. Mellan bowlerna och flatytan finns ett par trappor med handrails, curbs och manualpads. Den rymliga flaten fungerar som en plats där scen och annat kan ställas upp vid arrangemang. Föreningen Bryggeriet driver ett fik i parken och platsen fungerar som en samlingsplats även för de som inte åker, nyligen har ett par stora

”klätterstenar” ställts upp bredvid parken. Stapelbädden har en klassisk utformning med betong rakt igenom och kanter av stål. I sitt sammanhang omgiven av storskaliga industri- och kontorsbyggnader gör den sig mycket bra. Funktionsmässigt är den bra, dock lider den något av det Magnusson beskriver, designern har försökt att trycka in lite streetelement bland böjarna vilket inte helt lyckats. Fokus i parken ligger på böjar och streetdelen kunde ha utvecklats och kanske inkorporerats mer i flaten utan att dess funktion som arrangemangsyta fått stryka på foten.

Stapelbäddsparken, en del av bowldelen, streetdel och flatyta i bakgrunden. Streetelementens placering på bowlens plattform är ur funktionssynpunkt tvivelaktig.

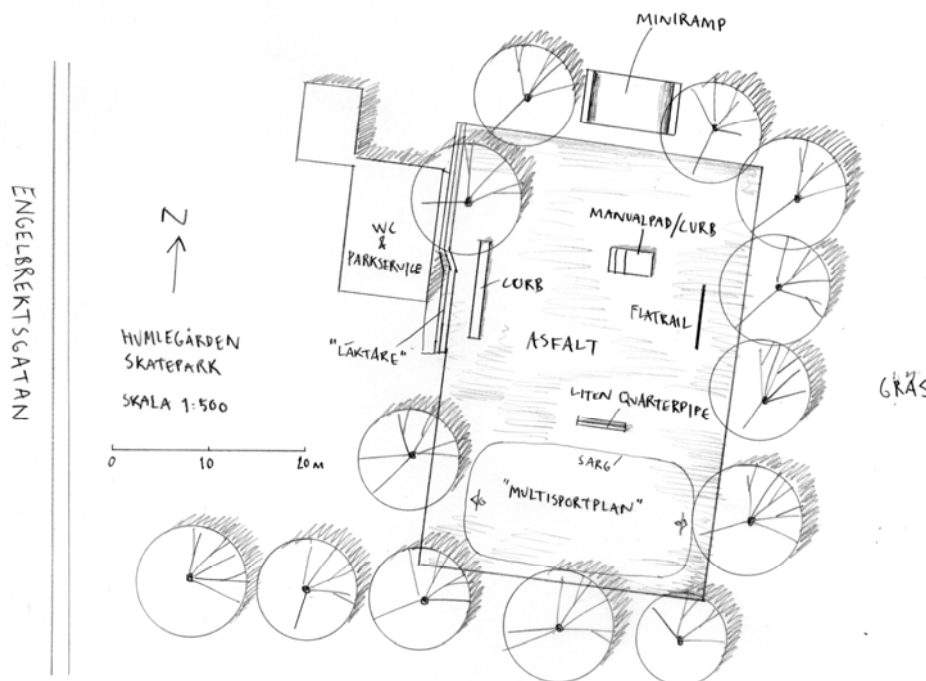
Martin Karlsson fick av en tillfällighet möjlighet att formge en liten skatepark i Humlegården i Stockholm. Han berättar att han var i den lilla miniramp av trä som länge stått i parken. Det dök upp ett par män i kostym, de stod och pekade och tittade i papper. Martin undrade vad de hade i kikaren och de berättade att Stockholm stad ville bygga en liten skatepark. De visade vad de hade tänkt sig, prefabricerade ramper av trä och metall, så kallade rhino-ramps (<http://www.rhino-ramps.com/>). Som erfaren skateboardåkare slog han bakut direkt och erbjöd sig att gratis formge en park som med största sannolikhet skulle uppskattas mer av målgruppen. Det kom att bli ett samarbete och resultatet blev en simpel men fortfarande väldigt populär yta, flera av enkätsvaren framhöll faktiskt denna som en favorit. Utgångspunkten var att många ska kunna samsas på ytan och ”humlan”, som ytan kallas, har mycket flat och åkarna får så att säga börja ”från marken”. Detta motverkar kollisioner och hindrens enkla utformning tilltalar både nybörjare och proffs, det blir så att säga åkaren själv som avgör svårighetsgraden.

Det ska vara en plats man har kul på varje dag, kanske innan man drar iväg och åker street. (Karlsson, 2010)

Omgiven av den stora gröna Humlegården utgör den hårdgjorda skateparken en motpol, denna är dock inte så påtaglig i och med sin ringa storlek och något undanskymda läge. Den tjänar dock sitt syfte väl och var i förhållande till Stapelbäddsparken väldigt billig, vilket syns, med den ringa budgeten var det omöjligt att anlägga några bowler, vilket också hade tagit mycket mera plats. Bredvid ytan på gräset står den gamla miniramp av trä, vilket kan ses som ett komplement till streetytan. ”Bra rull” efterfrågas i enkätsvaren, asfaltsblandningen som använts i Humlegården är av sådan kvalitet att ytan är slät och ger det rull som krävs. Karlsson menar att de annorlunda hindren, specialarna som han säger, har kortare bäst före-datum, och anser därför att grundformerna ska vara första prioritet, om ekonomin tillåter kan annorlunda grejer planeras. Många av enkätsvaren efterfrågar en utformning som till stor del överensstämmer med Karlssons och Magnussons idéer, en uttrycker sig exempelvis så här:

Gör mest ganska enkla saker och sen nåt mer utmanande, inga stora saker dock.. ska vara ganska fritt med yta mellan de olika hindren.. tryck inte ihop allt till en klump..

(Anonym, 2010)

Situationsplan Humlegården skatepark.

Martin Karlsson anser att det finns en motsättning mellan åkbarhet och visuell upplevelse av en plats, han är kompromisslös vad gäller användbarheten och menar att parken främst är en plats för åkarna. Förvisso har den långa curben i Humlegården en kant av granit istället för de gängse stålkanterna, vilket han menar ökar känslan av åkningen. Detta ger dessutom ett mer ”naturligt” intryck. De stora träderna runt skateytan ställer till med bekymmer i Humlegården, löv och sav från träderna försvårar åkningen.

John Magnusson har i de senaste projekten han varit inblandad i tänkt lite kring dessa spörsmål, med färgad betong och en bank i cortenstål blir det visuella intrycket något mer varierat, liksom åkningen. Även växtlighet är inkommerad i ritningarna, något som enligt Karlsson oftast begränsar möjligheterna i åkningen, då deras placering omöjliggör eller försvårar tänkbara manövrar.

Borden(2010:214 ff) beskriver hur skateboardåkare ignorerar arkitektens funktion och ideologiska innehåll. Endast de element som ur deras synpunkt är intressanta tas i beaktande, dessa ofta nödvändiga arkitektoniska objekt, till exempel stödmurar, handräcken och trappor tas ur sin kontext och det urbana landskapet blir istället en serie isolerade enheter, stadens arkitektur programmeras om och återskapas. Höjd, längd, ytmaterial, vinklar och andra formaspekter är av största betydelse för den nya funktionen, function follows form!

I de för dessa ändamål byggda platser råder dock åter form follows function. Skateparker i Sverige och runt om i världen har ofta ett likartat utseende, banks, trappor, böjar och flat är av slät, ljusgrå betong där hjulen rullar optimalt och den ger det fäste som krävs, curbs har metallkanter som från början glider lätt. Detta landskap är en idealisering av utemiljöns arkitektur, på gränsen till att ursprunget inte längre går att skönja. Den återskapade staden Borden beskriver är i denna kontext på nytt återskapad, vilket utan sina användare kan se ut som en gåta för den oinvidde, och faktiskt likna ett månlandskap. Den typiska skateparken blir förvisso en fokuspunkt enligt Catherine Dees (2001:146 f) definitioner: En grupp former starkt kontrasterande mot omgivningen, dessutom med kulturell och social betydelse som tjänar som en samlingsplats. Avesta skatepark på bilden kommer med sitt perifera läge dock troligen främst samla redan intresserade med ett starkt band till platsen.

Avesta skatepark. (Foto: Stefan Hauser)

Göteborgs actionpark är ritad av samma person som designade Avestas park, och har en liknande utformning. Den färdigställdes under 2008 och blev 2009 nominerad till Sienapriset, motiveringen löd:

En liten bit av månen har fallit ner på jorden. En så kallad actionpark har anlagts intill Göteborgs ödsliga evenemangsstråk, ett böljande och högblankt stycke betonglandskap där skejtare, cyklister och inlineåkare visar upp sina kittlande färdigheter. Anläggningen vibrerar av liv, åskådarna integreras i

upplevelsen genom att ramperna flyter fritt, letar sig in mellan träden, nedför slänten och upp på höjden. Terrängens kvaliteter har maximerats och efter ett besök på platsen är det omöjligt att föreställa sig ett mer passande användningsområde. En i många stycken omöjlig tomt har gått från att vara hopplös till hoppfull.

(Sveriges Arkitekter, 2009)

Att anläggningen på ett fint sätt är anpassat till platsens topografi är ett föredömligt sätt att tänka för att anläggningen inte skall dominera landskapet, med den här utformningen (högblikt stycke betonglandskap) blir tillägget ett tillräckligt utropstecken. Det går dock att argumentera för det motsatta, en avvägning som bäst görs efter att placeringen är bestämd, vilket inte ännu är fallet i Uppsala. Som skateboardåkare reagerade jag dock mycket starkt på att Actionpark nominerades och en vinst skulle i mina ögon varit något av ett fiasko av juryn. Problemet är att parken är oerhört omdebatterad i skateboardkretsar och av många anses den inte ens vara brukbar (Östensson, 2009). Det är beklagansvärt när landskapsarkitekter blir hänförda av en plats och menar det vara god landskapsarkitektur utan insikt i dess funktionalitet, vilket är tydligt i fallet med Actionparkens nominering. Vad som gick fel i planeringen med den skateparken, som är ritad av en välrenommerad amerikan med skateparker som specialitet, är svårt att sätta fingret på men byggherren bär uppenbarligen ett ansvar. ”Man låter inte Skanska-Jonny bygga en golfbana”, säger Martin Karlsson med uppenbar ironi, ”men en skatepark, det är ju bara att bygga lite kul för kidsen”. Som jag visat är det inte riktigt så lätt, men sådana idéer finns uppenbarligen, även bland landskapsarkitekter. Motreceptet är att någon med gedigen erfarenhet av åkning ska vara med i hela byggprocessen om det inte redan är sådana som står för byggnationen.

I enkätundersökningen förekommer flera önsknningar om att en eventuell skatepark i Uppsala borde få en annorlunda utformning, man kan tänka sig att åkarna tröttnat på att åka i dessa ”månlandskap”, här följer ett par exempel:

...vad som alltid är kul är något annorlunda...stencurbs, banks som är gjorda i plattor...för att få det att likna lite mer den riktiga streeten.

(Anonym, 2010)

Integrera gräs och växter och olika material i parken än ren betong för en trevlig miljö och ur foto/video synpunkt mycket trevligare.

(Anonym, 2010)

Det hörn av den stora Humlegården där skateparken ligger är enligt Karlsson inte speciellt välbesökt av ”folk i allmänhet”, utan samlar mest åkare. Ingen av den gröna parkens större stråk är direkt i förbindelse med skateytan och sittplatserna intill är placerade så att de används mest utav utövarna själva.

Vid Björns Trädgård ett par kilometer söderut är situationen en annan. Bowlerna är placerade så att de ligger cirka en meter under trottoaren utmed Tjärhovsgatan, vilket gör denna till en utsiktsplattform där förbipasserande gärna stannar till en stund och iakttar spektaklet. Stapelbäddsparkens utformning står i stark kontrast, bowlerna är upphöjda över marknivå, flanörer har ingen chans att se vad som

försiggår såvida de inte väljer att gå upp på själva plattformarna och därifrån få överblick. Det finns ingen kanton av den typen sociologen Derk de Jonge (1967-68, refererad i Gehl 2003:141) beskriver, att uppehålla sig med översikt av både skateparken och angränsande rum. I Björns trädgård finns dessutom ett staket för betraktaren att stötta sig mot vilket ytterligare förhöjer uppehållets kvalitet och troligtvis ökar dess totala längd (Gehl 2003:143).

Björns trädgård till vänster och motsvarande situation vid Stapelbäddsparken.

Björns trädgård är också den en jämförelsevis liten anläggning bestående av tre bowler, ingen street med andra ord. Unikt med den här parken är dess centrala läge, aktiviteten är synliggjord och välintegrerad i stadsbilden. På det stora hela är Björns trädgård med lekplats, basketplaner, gräsmatta och de omgivande läktarna en riktig samlingsplats på Södermalm. En föredömlig funktionsblandning. Att bowlerna placerats här ger platsen ytterligare en funktion, och möjligheterna för möten människor emellan ökar (Gehl, 2006:168). Själva åkmöjligheterna är dock begränsade och anläggningen skulle inte täcka de behov och önskemål som finns bland Uppsalas åkare.

DISKUSSION

Vad gäller metoden är enkäter på internet kanske inte den mest säkra formen för informationsinsamling. Det finns exempelvis inga hinder för att fylla i enkäten flera gånger. Däremot ser jag att det är den mest effektiva metoden för att snabbt få en övergripande bild av de lokala åkarnas önskemål, och utifrån denna finns det möjlighet att gå vidare då flera av de svarande är villiga att vara involverade som resurs i projektets fortsättning. Det finns inte mycket skrivet om skateparker i den akademiska litteraturen, några praktiska manualer eller standarder för skateparker står heller inte att finna, företeelsen är helt enkelt för ny (Thompson 1998) Jag anser att standardisering inte är vägen att gå, då det är de lokala åkarna som vet vad som behövs och bör bestämma parkens innehåll. Standarder skulle dessutom troligtvis förespråka "mänlandskapet" och hindra en mer kreativ utformning. Samtidigt kan den krångliga processen och det faktum att dessa grupper ofta är oorganiserade och svårsamlade öppna för kommunala tjänstemän att snabbt tillgodose behovet genom att köpa in rhino-ramps eller liknande, som

på långa vägar inte håller samma funktionsmässiga kvalitet som en riktig skatepark, den arkitektoniska kvalitén är bara att glömma.

Det är min åsikt att en plats av denna typ inte bara bör vara en plats för de som använder den för sitt primära syfte, det vill säga åkning. En skatepark är med sitt mått av aktivitet en kvalitet som bör tas tillvara, och inte förpassas till perifera områden. Forskning visar att människor och deras förehavanden är en stark attraktion (Gehl, 2003:21 ff), skateboard, BMX och inlinesåkning är inget undantag vilket exemplet Björns trädgård visar.

Den bör i det hänseendet ligga synliggjord och lättillgänglig utmed ett vältrafikerat gång- och cykelstråk. Inga större stråk kan emellertid gå genom själva åkytan, åskådare bör för allas säkerhet uppehålla sig runtomkring denna. Runtomkringytorna ska tillåta vistelse och möjlighet att ta del av aktiviteten utan att delta, på liknande sätt som i Björns trädgård, även med sittplatser vilket skulle uppskattas av åkarna och föräldrar till de yngre åkarna. Picnicbord och bänkar återkommer som en önskan eftersom vissa platser i skateparker ofta blir ockuperade av stillasittande åkare som hamnar i vägen. Omkringytorna är förstås landskapsarkitektens uppgift att formge medan ”åkytorna” kräver mer insikt i vad användarna vill ha, och hur åkning egentligen går till. Både lättare och svårare hinder bör dock finnas, för att tillgodose hela spektrat av åldrar och alla erfarenhetsnivåer.

För att parken skall få en egen karaktär som permanent offentlig plats och inte enbart se ut som den är byggd för skate-, inlines-, och BMX-åkning kan det vara värt att frångå idén om att hela parken behöver vara i platsgjuten betong. En bowl är helt otänkbar i annat material men är med sina böljande former redan en intressant form, och det är möjligt att färga in betongen. En ”streetdel” har däremot större möjligheter för variation. En slät betongsten är tänkbar som markmaterial, vilket ger ett större spektrum av formgivningsmöjligheter. Dessa stenar ska då vara ofasade och läggas mycket noggrant, stora skarvar och glapp är ett ständigt gissel för skateboardåkaren medan det inte spelar lika stor roll för en BMX-cykel med sina större luftfyllda däck. John Magnusson berättar att det vid användning av marksten och plattor alltid dyker upp skarvproblem vid möten med andra material. I andra sammanhang kanske en halv centimeters kant inte utgör någon väsentlig skillnad, men i dessa kan en sådan vara skillnaden mellan succé och magplask. Granitkanter fungerar lika bra som stål och ger ett naturligare uttryck även om det kan vara bra att blanda, de har trots allt olika egenskaper och kräver olika tekniker från åkaren. Att rakt igenom använda den slätaste betongen kan sägas vara att servera åkningen på silverfat. I enkäten fanns en del önskemål om att frångå detta medan vissa, särskilt yngre, efterfrågar just detta, en grundförutsättning för en lyckad anläggning är ju som nämnts också att inte bygga för svåråkt.

En metod som inte verkar ha prövats i särskilt stor utsträckning är att utforma anläggningen utefter någon form av koncept, vilket kan vara värt att prövas för att få ett ytterligare djup i skateparken. Det allra viktigaste är dock att inte kompromissa för mycket med användbarheten för uttryckets skull, åkningen kommer alltid i första hand, om inte parken används finns där ingen attraktion för åskådare.

Vad mer har landskapsarkitekten i sin verktygslåda som kan ge skateparken en utformning som skiljer sig åt i förhållande till andra dylika anläggningar? Viktigt att poängtera är att snö, regn och kyla hindrar åkning, och det klimatet får vi leva med. Under vinterhalvåret kommer denna plats i likhet med många andra offentliga platser inte användas för sitt primära syfte, vilket minskar dess attraktionskraft för sekundär aktivitet. Skulle växtmaterial integreras i formgivningen är det viktigt att tänka efter både en och två gånger. De träd som skapar problem i Humlgården är långt äldre än skateparken, att ta ner dessa vore otänkbart men exemplet illustrerar att det finns ett problematiskt förhållande mellan det mest klassiska grepp landskapsarkitekten har att ta till för att skapa en njutbar plats, växterna, och den aktivitet som platsen är skapad för. För att skapa en plats som utöver funktionaliteten med hjälp av växter blir allmänt tilltalande kan dessa inte ha en placering som förhindrar eller försvårar åkning. Åker de på för många smällar är de felplacerade men med tanke på vilken aktivitet som pågår bör robusta växter hursomhelst premieras. Växtmaterialet kan också ur vintersynpunkt ha kvaliteter även under denna årstid, vinter- eller städsegrönt och lignoser intressanta även på bar kvist är exempel på sådana.

Ljussättning är en effektiv och beprövad metod att markera intressanta objekt i det urbana landskapet, ofta bänkar och murar. I Umeå skatepark har man arbetat på ett föredömligt sätt med ljus, viktigt att tänka på är dock att dessa markeringar knappast ger tillräckligt med ljus för säker åkning under dygnets mörka timmar utan främst är för vintern. Under årets varmare tid skulle en skatepark troligtvis ofta vara välanvänd till sent in på natten, en funktionell belysning är därför viktig.

Ljussättning i Umeå skatepark. (Foto: Andreas Sandberg)

De objekt i staden som används av dessa grupper återfinns ofta där mycket folk rör sig, vilka av nödvändighet är öppna hårdgjorda platser. Det går återigen att

koppla till Bordens (2001:214 ff) resonemang om den återskapade staden. I skateparken är den återsamlad men saknar sin kontext. Skulle skateparken ha en utformning som mer liknar det verkliga urbana landskapet kan den utgöra ett annorlunda inslag beroende på vilken miljö den är placerad i. För en besökare utan intentionen att åka blir skateparken ett abnormt och malplacerat landskap helt ryckt ur sitt sammanhang, förutsatt att den inte ligger mitt i den centrala staden. Idealet enligt landskapsarkitekten Michael McIntyre (citerad i Thompson, 1998), är att placera skateparken som huvudattraktion i en ”vanlig” park. Jag tror att kontrasten där kan bli en tankeställare då den direkt och hänsynslöst belyser skillnaderna mellan det urbana och mer naturlika landskapen. Utan att en bit av månen fallit ner på jorden blir detta en intressant effekt som svårligen går att motivera i andra sammanhang.

KÄLLOR

Andér, M. Före detta ordförande Uppsala Actionsportförening, muntlig källa, 2010

Borden, I. (2001). *Skateboarding space and the city: architecture and the body*.
Oxford: Berg

Dee, C. (2001) *Form and fabric in landscape architecture: a visual introduction*.
London: Spon

Ejlertsson, G. (1996). *Enkäten i praktiken: en handbok i enkätmetodik*. Lund:
Studentlitteratur

Fritids- och naturvårdsnämnden (2009) Investeringsbudget 2010-2012, Uppsala
kommun

Gehl, J. (2003) *Livet mellem husene: udeaktiviteter og udemiljøer*. 5. udg.
København: Arkitektens forlag

Gehl, J. (2006) *New city life*. Copenhagen: The Danish architectural press

SGMA International (2004) Sports participation in America.

Sveriges Arkitekter, uppdaterad 20091127, elektronisk källa,
<<http://www.arkitekt.se/s51856>> (tillgänglig 20100510)

Tacky.se (u.å.). Elektronisk källa, <<http://tacky.se/>> (tillgänglig 20100505)

Thompson, J. W. (1998) A Good Thrashing. *Landscape Architecture*, 3, 78-87 &
100

Östensson, I. (2009). Tacky debatt (sammanställning av åsikter på internetforum),
arbetsdokument

BILDKÄLLOR

Alla fotografier och illustrationer av författaren om inte annat anges.

Sida 12: Foto: Stefan Hauser, <http://placed-to-ride.com/blog/wp-content/uploads/2007/10/avesta_pan_15_lg.jpg> (tillgänglig 20100511)

Sida 16: Foto: Andreas Sandberg,
<<http://umeaskatepark.bloggsida.se/sparken/frammtiden-ser-ljust-ut-for-sparken>> (tillgänglig 20100512)